

Handläggare
Karin Söderling
Telefon: 08 508 30121**Till**
KN 2015-01-20

Förslag till detaljplan för Järva begravningsplats

Remissyttrande

Förslag till beslut

Kyrkogårdsnämnden överlämnar detta tjänstelåtande som svar på stadsbyggnadskontorets remiss ”Detaljplan för Järva begravningsplats”.

Mats Larsson
Förvaltningschef

Sammanfattning

Kyrkogårdsnämnden har fått ett förslag till detaljplan för begravningsplats på Järvafältet på remiss. Detaljplanen innebär att ett 43 ha stort område på Järvafältet norr om Tensta planläggs för begravningsändamål. Ungefär 10 ha av ytan utgörs av avgränsade begravningskvarter som läggs ut som ”Öar” i landskapet. Inom detaljplanen inryms förutom ca 20 000 gravplatser byggrätter för två ceremonilokaler och en servicebyggnad, ny infrastruktur samt anläggande av våtmarksområden som också har funktionen av biologiska reningsanläggningar för yt- och dränvatten. Detaljplanen kompletteras av ett gestaltungsprogram och en miljökonsekvensbeskrivning.

Förvaltningen ser positivt på utformningen av begravningsplatsen som på ett bra sätt fångar upp platsens skönhetsvärden och dess komplexitet och som på ett helt nytt och flexibelt sätt ger utrymme för en mångfald av gravskick och gravmönster. Platsen utgörs av ett välbeläget och vackert naturområde med rik kulturhistoria och den nya begravningsplatsen kan, förutom att erbjuda efterfrågad begravningsmark i nordvästra Stockholm, också bli ett sätt att långsiktigt säkra och förädla platsens befintliga värden.

Förvaltningen påpekar i sitt remissvar att markens beskaffenhet i det tilltänkta området är problematisk. Större delen av begravningsplatsen ligger inom utfyllnadsdelarna i och kring Granholmstoppen. Dessa områden har delvis okänt innehåll och kräver omfattande masshantering. En utbyggnad av antalet kistgravar utgör därmed ett betydande ekonomiskt åtagande för kyrkogårdsnämnden.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom förvaltningschefens stab. Synpunkter på planen har bland annat inhämtats från en interreligiös referensgrupp med representanter från olika trossamfund samt en intern referensgrupp med personal från kyrkogårdsförvaltningens verksamheter.

Ärendet har behandlats i förvaltningsgrupp 2015-01-07.

Bakgrund

Behovet av framför allt mark för kistgravsättning har blivit allt mer akut och den nya begravningsplatsen är tänkt att möta ett långsiktigt behov och kunna byggas ut i etapper.

Varje år kistgravsätts mellan 145-150 avlidna vid någon av begravningsplatserna i västra Stockholm (Råcksta begravningsplats, Spånga kyrkogård eller Bromma kyrkogård).

Enligt bl.a. den muslimska begravningstraditionen ska kistgravsättning ske på ej tidigare nyttjad mark. Som situationen ser ut idag så har år 2016 all befintlig orörd mark för kistgravsättningar tagits i bruk i västra Stockholm.

Genom att återanvända återlämnade kistgravar kan dock kistgravsättningar fortsatt ske fram till år 2020 i västra Stockholm för de vars trosinriktning accepterar detta. Därefter beräknas även dessa kistgravplatser ha tagit slut.

Om inte en ny begravningsplats anläggs i västra Stockholm återstår alternativet att kistgravsättningar får ske på begravningsplatser i södra Stockholm, i första hand vid Strandkyrkogården invid kommungränsen till Tyresö.

11 december 2008 godkände stadsbyggnadsnämnden ett start-PM för planläggning av en ny begravningsplats i sydvästra delen av Järva friområde. Detta beslut var då ett resultat av många

diskussioner och utredningar av alternativa platser för en ny begravningsplats i nordvästra Stockholm.

I start-PM angavs ett planområde helt och hållet väster om Granholmstoppen. I samband med anordnande av en allmän arkitekttävling och det fortsatta programarbetet inkluderades även Granholmstoppen i programområdet. Programmet remisshanterades under 2012-2013 och stadsbyggnadsnämnden gav den 12 dec 2013 stadsbyggnadskontoret i uppdrag att ta fram en detaljplan.

Planeringen för ett nytt bostadsområde, den så kallade ”Stockholmsporten” har medfört att planområdet förskjutits längre österut och inkluderar i det föreliggande detaljplaneförslaget hela Granholmstoppen samt mindre naturmarksområden mot angränsande vägar. Jämfört med programhandlingarna har den totala ytan för begravningsplatsen minskat från 50 till 43 hektar och Granholmens koloniområde berörs inte längre av planen.

Föreliggande detaljplan för Järva begravningsplats har fortsatt sin utgångspunkt i de danska arkitekterna Kristine Jensen och Poul Ingemanns vinnande bidrag – Öarna - i den arkitekttävling som genomfördes 2010. Planområdet har bearbetats framförallt utifrån geotekniska utredningar av platsens förutsättningar att kunna användas för framförallt kistgravsättning men också utifrån synpunkter som framförts av olika referensgrupper. I planhandlingarna redovisas förutom en planbeskrivning och genomförandebeskrivning också en miljökonsekvensbeskrivning

(MKB) och ett gestaltungsprogram. I MKB:n görs bland annat bedömningar av förslagets inverkan på natur- och kulturmiljön samt på områdets rekreativa värden.

Alla planhandlingar finns för nedladdning på :

<http://insynsbk.stockholm.se/Byggochplantjansten/Pagaende-planarbete/PagaendePlanarbete/Planarende/?journalnumber=2006-16107>

Detaljplanen innebär i korthet att ett 43 ha stort område på och runt Granholmstoppen kan inrymma avgränsade begravningskvarter – Öar- som läggs ut i landskapet. Totalt finns utrymme för anläggande av ca 20000 gravar. Planen ger också möjlighet till byggrätter för två ceremonilokaler och en servicebyggnad, ny infrastruktur samt anläggande av våtmarksområden som också har funktionen av biologiska reningsanläggningar för yt- och dränvatten.

Programmet har tillsänts Kyrkogårdsnämnden för yttrande.

Förvaltningens synpunkter

Kyrkogårdsnämnden har som huvudman för begravningsverksamheten ett ansvar att anordna allmänna begravningsplatser för dem som är folkbokförda inom kommunen. Huvudmannen ska även tillhandahålla särskilda gravplatser för dem som inte tillhör ett kristet trossamfund. Konkurrensen om mark i en stadigt växande storstad har varit och är ett problem för planeringen av ny gravmark.

Redan under 1970- och 80-talen gjordes ett antal utredningar för att långsiktigt säkra tillgången till gravmark i Stockholm. I den planeringen ingick även kunna ha en krisberedskap för händelser som kunde innebära många döda, exempelvis epidemier. Utredningarna inriktade sig på att hitta mark som var grävbar och lättbearbetad, helst en grusås, en tillgänglig plats och gärna med vacker natur.

Om valet av plats - om kontext – om behov av sammanhang

Resultatet av ovanstående utredningar blev byggandet av Strandkyrkogården i sydöstra Stockholm, en ca 25 ha stor begravningsplats i ett vackert naturområde och där också marken var en del av Stockholmsåsen. Strandkyrkogården följde 1900-talets planeringsideal med en naturromantisk prägel och i ett avskilt läge i förhållande till bebyggelse. Här finns tillgång till en mångfald av olika gravskick, ex skogsgravar och olika gravkvarter utifrån

tillhörighet till olika trossamfund. Trots detta sker det relativt få gravsättningar här varje år. Anledningen får antas handla om att platsen saknar en kontext, ett sammanhang som på ett naturligt sätt ger människor anknytning till platsen. Strandkyrkogården ligger relativt avskilt och långt från närmaste bostadsområden i södra Stockholm. Det är de personer som har en mer naturlig anknytning till platsen, dvs. boende i Tyresö, som väljer att begravas här.

I tävlingsprogrammet om den nya begravningsplatsen vid Järva skrev ytterstadsborgarrådet Joakim Larsson (M) och kyrkogårdsnämndens ordförande Yvonne Fernell-Ingelström (M) bland annat: ”(..) ett område med gravar från vikingatid och medeltid som tillsammans med nya gravskick skapar integration i tid och rum, mellan gammalt och nytt samt mellan olika kulturyttringar och traditioner (..) en tydlig vision att skapa en modern begravningsplats, som ger platsen identitet utifrån nytänkande, god gestaltning och lyhördhet för besökarnas behov.”

Den föreslagna begravningsplatsen vid Järva kan bli en naturlig integrerad del i det samhällsliv som finns runt Järvafältet. På många sätt kan den också bli en plats som gör nya möten möjliga. Människor som sällan tar sig ut på fältet får en anledning till detta, möten mellan olika kulturer blir möjliga eftersom det här kommer att finnas utrymme för många olika gravskick och begravningsstraditioner.

Också placeringen, i relativt nära anslutning till bostadsområdena runt fältet, kan bidra till att knyta samman stadsdelarna och på ett naturligt sätt integrera begravningsplatsen i samhällslivet. Begravningsplatser eller kyrkogårdar har historiskt sett varit viktiga bidrag för att stärka hembygdskänslan bland boende.

Detaljplanen möjliggör flexibilitet för att möta kommande behov

Inhägnaden – en tydlig gräns, varje Ö kan ges ett bestämt innehåll
Traditionellt har nya begravningsplatser byggts ut genom att ett större område avsatts och inhägnats och till och med av biskopen vigts in som begravningsplats. 1900-talets begravningsplatser lades med fördel på en plats utanför staden eller avskilt från bostadsbebyggelse. Strandkyrkogården i södra Stockholm följer detta mönster. Ett inhägnat område som tar stora arealer i anspråk, även innan den är fullt utbyggd. Denna typ av inhägnad stänger också ute besökare som skulle kunna använda marken på annat sätt,

för exempelvis rekreation, trots att det kan dröja många decennier innan marken tas i anspråk för begravningsändamål. Liknande planering skedde även på Räcksta begravningsplats som planerades för urngravar, stora arealer stängslades in och det kan dröja många decennier innan marken tas i anspråk fullt ut. Efterfrågan på gravskick ändras också med tiden. Just nu finns en ökad efterfrågan på askgravplatser och askgravlundar, gravskick som inte innebär en gravupplåtelse i traditionell mening men som är mindre anonyma än minneslunden.

Därför är ”Öarna” 2000-talets begravningsplats, en fungerande planeringsmodell för en ny begravningsplats. Varje enskilt gravområde kan ges en tydlig avgränsning utåt, med staket, murar, häckar eller dylikt. Det blir tydligt när man går in i gravkvarteret att man befinner sig på gravmark som kräver avgränsning mot omvärlden, rofylldhet och ett värdigt och respektfullt förhållningssätt. Varje Ö kan ges en egen prägel, utformas i enlighet med religiösa traditioner, givet inom vissa ramar, eller upplåtas som allmänt gravkvarter eller som askgravplats eller minneslund. Eftersom vi inte vet vad som efterfrågas om 30 år ger planen utrymme för hög flexibilitet förutsatt att den följer det gestaltungsprogram som tagits fram.

Långsam och flexibel utbyggnad - utrymme för rekreativ användning av områden

Till skillnad mot den traditionella 1900-tals begravningsplatsen stängslas inte hela området in och avgränsas formellt för begravningsändamål. En långsam och flexibel utbyggnad gör att områden som inte tas i anspråk i ett initialt skede, och troligtvis under lång tid kan användas till andra ändamål. Det kan vara

betesdrift i samarbete med Hästa gård, att Discgolf anläggningen finns kvar under lång tid i området och att utrymme finns kvar för det allmänna friluftslivet. En sådan flexibilitet saknas ofta i de traditionella 1900-tals kyrkogårdarna.

Om att använda kyrkogårdar som parker och naturområden

”Kyrkogården är inte bara till för de döda utan även för de levande” är ett uttryck som alltmer präglar planeringen av nya begravningsplatser i norra Europa. Idag används många befintliga begravningsplatser allt mer som parker, gröna oaser och för det rörliga friluftslivet. Skogskyrkogården och Norra begravningsplatsen är populära joggnings- och cykelstråk och till och med platser för lekaktiviteter som pulkaåkning och drakflygning. Detta oavsett om det finns ordningsföreskrifter och skyltar som vädjar om ro och stillhet på begravningsplatsen. Förvaltningen tar emot många synpunkter från allmänheten kring detta, såväl positiva som negativa. Innerstadskyrkogårdarna möter ett allt större besöksstryck som önskar använda platserna som parker, för pic-nic och andra aktiviteter. Enligt nuvarande lokala ordningsföreskrifter får besökarna inte ta med hunden in på kyrkogården eller begravningsplatsen – en föreskrift som efterlevs i allt mindre grad.

Öarna ger med sin utformning en tydlighet i vad som tillåts utanför och innanför de avgränsade begravningsområdena. Det bör fortfarande vara möjligt att anlägga promenadstråk och skidspår mellan begravningsöarna, att plocka svamp och blommor, att bedriva färskötsel mm.

Detaljplanen ger utrymme för viss flexibilitet

Det finns inte år 2012 möjlighet att detaljplanera utformningen 20, 30, eller 50 år framåt, eftersom vi inte vet hur behoven ser ut just då. Därför medger detaljplanen viss flexibilitet i utformningen förutsatt att vissa gestaltungsprinciper efterföljs. Gestaltungsprogrammet är vägledande för utformningen av gravområden, byggnader, vägutformning mm. Utrymme finns för att kunna komplettera med mindre tillägg, som mindre byggnadsordningar, exempelvis skärmtak intill begravningsområdena för utomhusceremonier. Detsamma gäller behovet av infrastruktur och parkeringsmöjligheter.

MKB:n visar på sammantaget positiva effekter

I den miljökonsekvensbeskrivning som upprättats visas på ett antal faktorer som ger positiva effekter jämfört med ett ”noll-alternativ”:

Den kulturella kopplingen till platsen stärks. Begravningsplatsen kan genom sin gestaltning bli en målpunkt i sig. Nya värden tillförs området bland annat då nya mötesplatser skapas. Ceremonibyggnaderna kan komma att användas för kulturverksamhet vid tider då de ej används för begravningsändamål. Det nya våtmarksområdet blir ett intressant besöksmål. De kulturhistoriska värdena kan stärkas genom att betesdriften utökas, vilket bidrar till god förvaltning av jordbrukslandskapet, och det historiska vägnätet tas om hand. Planen medför att mer betesmark tillgängliggörs. Landskapsbilden kommer att förändras men är väl anpassad till landskapets skala och struktur.

Planens negativa konsekvens innebär att utövare av discgolf på lång sikt inte kan fortsätta med detta på denna plats. Enligt planen kan dock discgolfsen vara kvar i området tills dess etapp 2 av utbyggnaden av den nya begravningsplatsen startar. Den första etappen beräknas täcka behoven av gravmark i 10-15 år. Skärmflygarföreningen som använder Granholmstoppen bedöms kunna fortsätta sin verksamhet.

Områdets tillgänglighet bedöms öka framförallt genom det nät av stigar som anläggs samt genom den nya tillgänglighetsanpassade vägen upp till Granholmstoppen.

Planen medför att påverkan på grund- och ytvatten från Granholmstoppens förorenade massor minskar, medan näringstillförsel från jordsatta kroppar till grundvattnet riskerar att öka. Föroreningsminskningarna bedöms dock väga tyngst. Endast en liten del av näringen bedöms hamna i ytvattendragen. Våtmarker anläggs, vilket är positivt för Igelbäckens vattenflöden. Planens konsekvenser för biologisk mångfald förväntas bli positiva eftersom våtmarker återskapas, värdefulla grövre träd sparas, och nya träd planteras. Dessa åtgärder, tillsammans med den ökade hävden, gynnar områdets olika spridningssamband.

Under planalternativets byggskede kan föroreningar, främst tungmetaller och PAH:er, frigöras från Granholmstoppen, vilket innebär en måttlig hälsorisk för människor som vistas inom området under detta skede.

Miljöpåverkan från kommande vägprojekt som ansluter mot begravningsplatsen måste ges adekvata bulleravskärmningar för möjliggöra en rofylld och värdig miljö för begravningsgäster och besökare till de enskilda gravkvarteren.

Om planeringsbehov och ekonomiska åtaganden – begravningsavgiften ska användas för begravningsändamål

Viktigt att avsätta gravmark för kistgravar

Planområdet uppgår till 43 ha. Av denna areal föreslås 10-15 ha användas för begravningsändamål. Kyrkogårdsförvaltningen har bedömt att en traditionellt utformad begravningsplats i storleksordningen 25-30 ha behövs byggas för att möta långsiktiga behov. En sådan anläggning innehåller traditionellt utformad ca 20 000 gravar samt mark för infrastruktur, serviceområden, ceremonilokaler, meditationsplatser mm.

Planeringsbehovet för kistgravar bedöms vara ca 10 000. (varje kistgrav kan innehålla 1-2 kistor). Om det sker ca 150 kistgravsättningar per år vid Järva räcker marken till ca 70-100 år. Det kommer naturligtvis därutöver ske ett antal andra typer av gravsättningar, i urngravar, i askgravplatser, spridning i minneslund mm.

Frågan uppstår då förstås om Järva begravningsplats är för liten för att möta framtida behov. Frågan är troligtvis för tidigt ställd. Vi vet inte idag hur behovet ser ut om 30 år. Vi vet idag inte om det är fler som väljer kremering i framtiden, eller om det utvecklas andra begängelseskick som blir mer efterfrågade. Det är dock av yttersta vikt att de områden som pekas ut som möjliga som kistgravområden också avsätts som gravmark i detaljplanen.

Höga kostnader förenade med att utveckla marken - miljöåtgärder lösas i samråd - gemensam finansiering inom staden?

Markens beskaffenhet är problematisk. Här finns inga lättgrävda grusåsar utan i de låglänta delarna är det höga grundvattenflöden som begränsar möjligheterna till kistgravsättningar. Huvuddelen av gravsättningsmarken föreslås i utfyllnadsdelarna i och kring Granholmstoppen. Dessa områden har delvis okänt innehåll och kräver omfattande masshantering. Stora delar av massorna måste troligtvis sorteras och skiftas ut. En del av innehållet kan dessutom behöva skickas på deponi. En utbyggnad av antalet kistgravar utgör därmed ett betydande ekonomiskt åtagande för kyrkogårdsnämnden. En preliminär kalkyl visar på kostnader för en första etapp på ca 200 mnkr. Kalkylen behöver dock förfinas utifrån val av produktionsmetod, olika riskscenarier mm. Förvaltningen vill dock påpeka att kostnaderna måste ställas i relation till antalet

gravplatser som den nya begravningsplatsen kan ge. En hög kostnad kan endast accepteras om antalet gravplatser blir tillräckligt många.

Förslaget innehåller infrastrukturbyggnader som ökar tillgängligheten för alla besökare till området och inte bara besökare till begravningsöarna. Även större restaureringar av våtmarksområden föreslås – delvis som åtgärder för att ta hand om ytvatten och dränvatten från gravområdena – men också för att ge en ökad biologisk mångfald som en åtgärd som hanterar den igenväxning som nu sker och eventuella föroreningar i befintligt yt- och grundvatten – dvs. ”gamla” miljösynder. De nyanläggningar som behöver göras för eventuella omhändertaganden av ”gamla” miljösynder kan inte enbart bekostas av begravningsavgiften. Avtal inom staden om finansiering måste upprättas vid genomförandet. Förvaltningen återkommer till nämnden i ett särskilt genomförandeärende. Kommunfullmäktige fattar därefter beslut om genomförande.
